

Vikens bytomt i Brunflo

Arkeologisk utredning

Fornlämning L1947:3216, Brunflo socken, Östersunds kommun, Jämtlands län

Kristina Jonsson

RAPPORT – JAMTLI 2021:22
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel. 063 - 15 01 00

© Jamtli 2021

Redigering och layout av framsida: Lena Ljungkvist

Omslagsbild: Utsnitt ur lantmäterikarta från 1699, Viken 1–2.

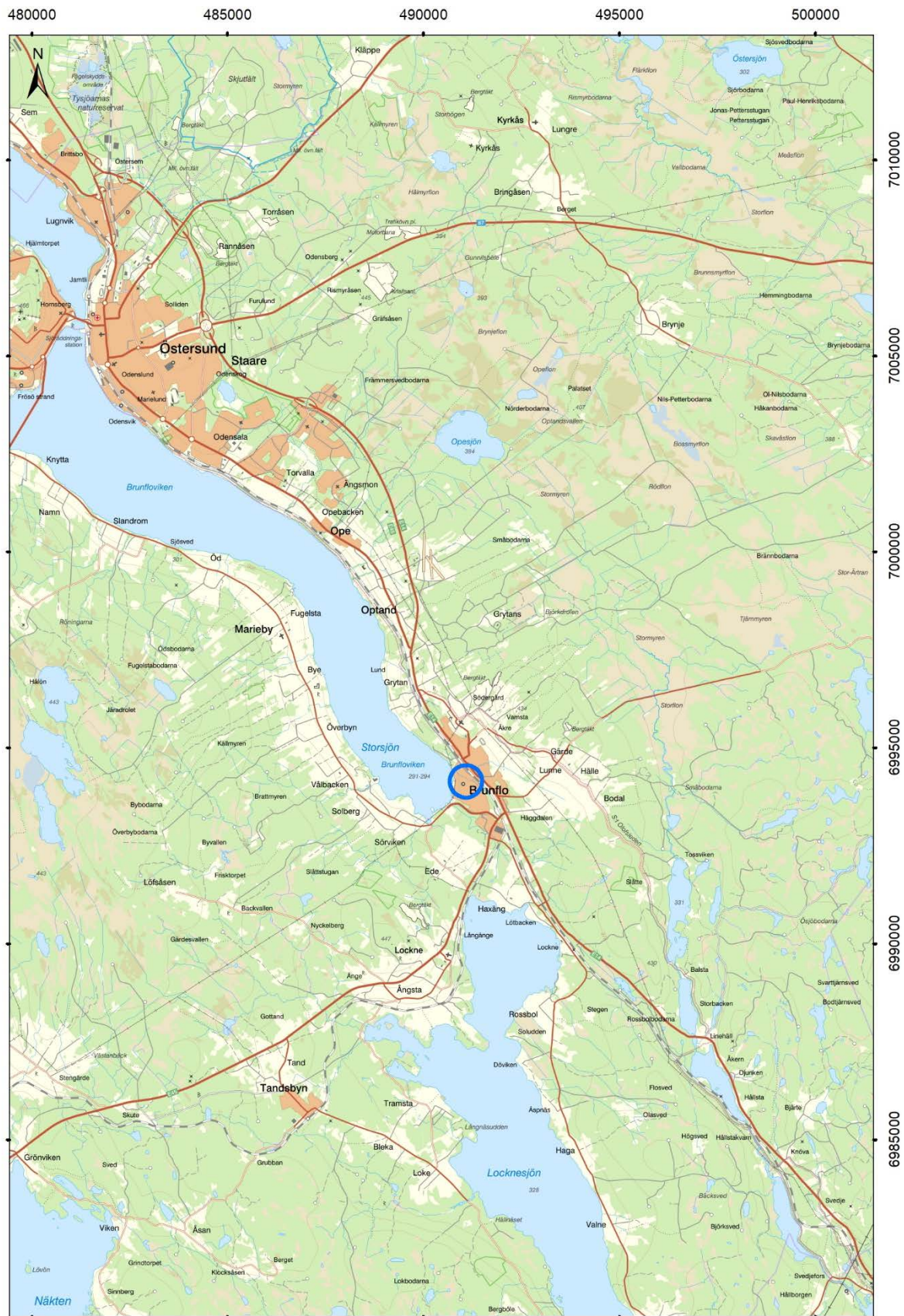
Jamtli medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons-licensen CC BY, undantaget Lantmäteriets kartor samt annat upphovsrättsskyddat material.

Länsstyrelsens diarienummer: 431-4759-2021

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Bakgrund	3
Undersökningens bakgrund.....	3
Syfte.....	3
Metod och genomförande	3
Kulturmiljöbeskrivning	3
Genomförande och resultat	5
Historiska kartor	5
Kartering och metalldetektering	7
Sökschaktning.....	7
Diskussion och tolkning.....	8
Vidare åtgärder.....	9
Referenser	9
Administrativa uppgifter	9
Bilaga 1. Schakttabell	10

Figur 1. Översikt över utredningsområdets läge, markerat med en blå ring. Underlagskarta från Lantmäteriet (Topografiska webbkartan). Skala 1:150 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Jamtli har utfört en arkeologisk utredning av en yta i Brunflo, Östersunds kommun. Utredningen föranleddes av att Östersunds kommun Samhällsbyggnad planerar en detaljplan för området, och tre av fastigheterna berörs av fornlämning L1947:3216 – bytomten för två av gårdarna i byn Viken med medeltida anor.

Utredningen omfattade arkivstudier (kända fornlämningar och historiska kartor), kartering och metalldetektering samt sökschaktning. Karteringen påvisade tre stenansamlingar av oklar karaktär, vilka ej kunde tolkas på grund av kraftig vegetation. Metalldetekteringen gav inga arkeologiska resultat, ej heller sökschaktningen. Stenansamlingarna har tolkats som sentida röjningsrösen, d.v.s. att man i modern tid har röjt undan äldre, mindre rösen. Eftersom ingen fornlämning kunde konstateras förekomma inom utredningsområdet rekommenderas inga vidare åtgärder före en eventuell exploatering.

Bakgrund

Undersökningens bakgrund

Med anledning av att Östersunds kommun planerar en ny detaljplan för att tillåta ny småhusbebyggelse inom ett område i Brunflo (se figurer 1 och 2), har Stiftelsen Jamtli utfört en arkeologisk utredning. Uppdraget utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Jämtlands län, och uppdragsgivare var Östersunds kommun Samhällsbyggnad.

Fältarbetet genomfördes i augusti och september månad 2021 av Kristina Jonsson, antikvarie/arkeolog på Jamtli, som även har sammanställt denna rapport.

Syfte

Syftet med utredningen var att ta reda på om fornlämningar berörs av det planerade arbetsföretaget, och att om så var fallet avgränsa dessa inom området.

Metod och genomförande

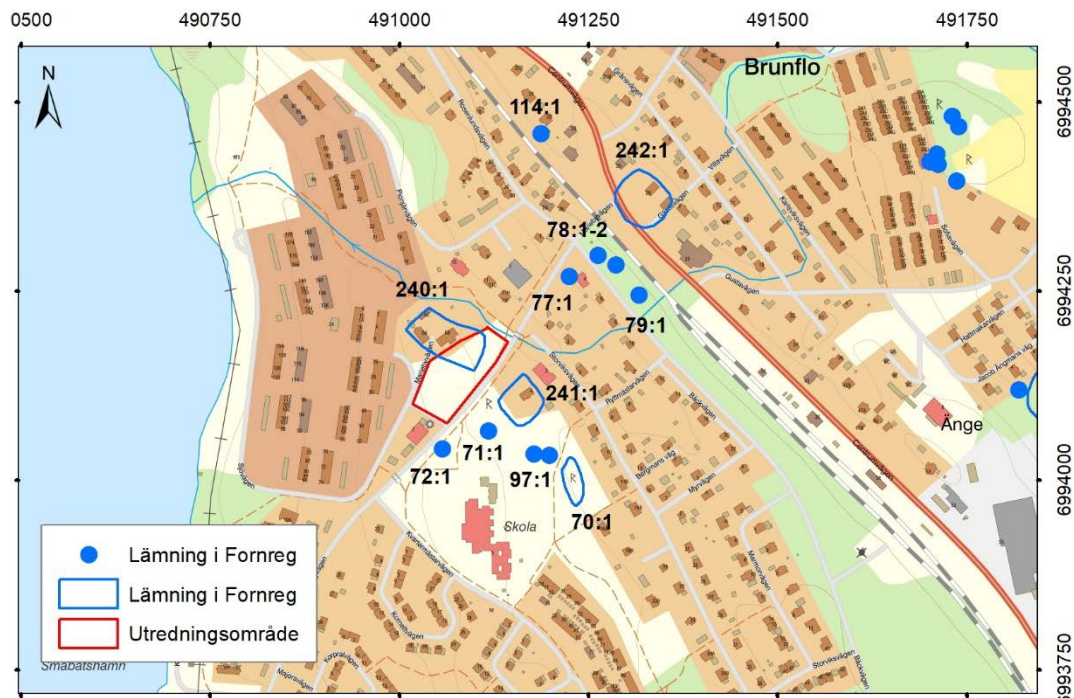
Utredningen inleddes med en genomgång av kända lämningar i området samt studier av historiska kartöverlägg. I fält karterades inledningsvis synliga möjliga lämningar, och ytan avsöktes med metalldetektor. Därefter grävdes sökschakt med grävmaskin. Dokumentation gjordes genom digital inmätning med fältdator och GPS, fotografering och beskrivning i text.

Kulturmiljöbeskrivning

Utredningsområdet ligger i tätorten Brunflo, på marker som har tillhört byn Viken. Vikens äldsta belägg är från 1439 och enligt en skattelängd från 1568 fanns där då sju hushåll. Vid 1699 års lantmäterikartering fanns tre hemman i Viken, men ett av dem – gårdsläget som berörs av denna utredning – låg redan då öde (Hansson & Olofsson 2015:18f).

I närområdet finns ytterligare två bytomter, den östligaste gården i Viken (241:1) samt Änge ödehemman (242:1). Övriga lämningar består av ett gravfält (70:1), gravhögar (71:1, 72:1), en

stensättning (79:1), fossil åker (78:1–2) samt fyra fyndplatser: ett gravfynd (77:1), en spjut- eller pilspets som sannolikt härrör från en grav (97:1), samt en vikingatida pilspets (114:1) (se figur 2). Gravarna och gravfyndens lokalisering indikerar två möjliga gårdslägen i Viken under järnålder (Hansson & Olofsson 2015:18).

Figur 2. Närområdet kring utredningsområdet med fornlämningar markerade. Underlagskarta från Lantmäteriet (Topografiska webbkartan). Skala 1:10 000.

Idag består den aktuella ytan av ett grönområde bevuxet med gräs och träd (se figurer 3 och 4). Marken sluttar mot söder ned mot Storsjön. Utredningsområdets norra del utgörs av en relativt plan platå, bevuxen med en trädridå längs den västra sidan och den södra kanten. Söder om platån sluttar marken något kraftigare.

Figur 3. Utredningsområdets södra del.
Foto mot NÖ av Kristina Jonsson.

Figur 4. Platån i områdets norra del.
Foto mot NV av Kristina Jonsson.

Genomförande och resultat

Historiska kartor

Byn Viken har karterats 1699 (geometrisk avmätning, akt Y7-34:1), 1760 (ängsdelning, akt Y7-34:2) och 1840 (laga skifte). På kartan från 1699 ses två gårdar (figur 5) markerade med littera A och B, samt ytterligare en bebyggelsesymbol på en tomt numrerad 18. Den sistnämnda tomten berörs av utredningsområdet, och som ovan nämnts anges den i kartakten vara obebodd. Kartan är, som så ofta är fallet med 1600-talskartor, svår att rektifiera mot dagens karta då den innehåller geometriska fel.

Kartan från 1760 berör i huvudsak ängsmarken, och på denna har bebyggelsen endast markerats schablonmässigt. På kartan finns "Lillviken" i väster och "Storviken" i öster, i lägen motsvarande gårdarna A och B på 1600-talskartan.

Laga skifteskartan från 1840 visar en mer detaljerad kartering av dessa två gårdslägen (figur 6). Den gamla tomten som utredningsområdet omfattar bestod vid denna tid av åkermark med rösen. Rösena är sannolikt odlingsrösen, men vissa skulle även kunna vara gravar.

Figur 5. Utsnitt ur kartan från 1699, med utredningsområdet markerat med en röd polygon. Notera att rektifieringen möjligen inte stämmer till fullo. Skala 1:2 000.

Figur 6. Utsnitt ur kartan från 1840, med utredningsområdet markerat med en röd polygon. Skala 1:2 000.

Yngre kartor och flygfotografier visar att tomten inom utredningsområdet var bebyggd vid 1900-talets mitt. Ett bostadshus samt en ekonomibyggnad kan ses på den ekonomiska kartan Brunflo 18F9a från 1969 (figur 7), och även på ett historiskt ortofoto från 1960. På ett senare ortofoto från 1975 är byggnaderna borta.

Figur 7. Utsnitt från kartan från 1969, med utredningsområdet markerat med en röd polygon. Skala 1:2 000.

Kartering och metalldetektering

Utredningens nästa steg genomfördes genom besiktning/kartering i fält av området samt metalldetektering.

I områdets centrala västra del samt på platåkanten i dess norra halva finns stenansamlingar (se figur 8). På platån finns även en sentida betonggrund tillhörande den bebyggelse som kan ses på den ekonomiska kartan. Stenansamlingarnas karaktär, och huruvida de kan utgöra odlingsrösen eller bebyggelselämningar, kunde inte avgöras på grund av att de är kraftigt bevuxna med träd, sly och buskar. Deras utbredning karterades ungefärligt, då vegetationen även omöjliggjorde GPS-inmätning.

Även metalldetekteringen försvårades av vegetationen i området, hela ytan avsöktes dock i den grad det var möjligt. Där utslag gavs grävdes metallföremålen fram, men de bestod i samtliga fall av skräp i form av ölburkar, kapsyler och sentida metallskrot.

Figur 8. Karterade strukturer. Underlag: Ortofoto från Lantmäteriet. Skala 1:2 000.

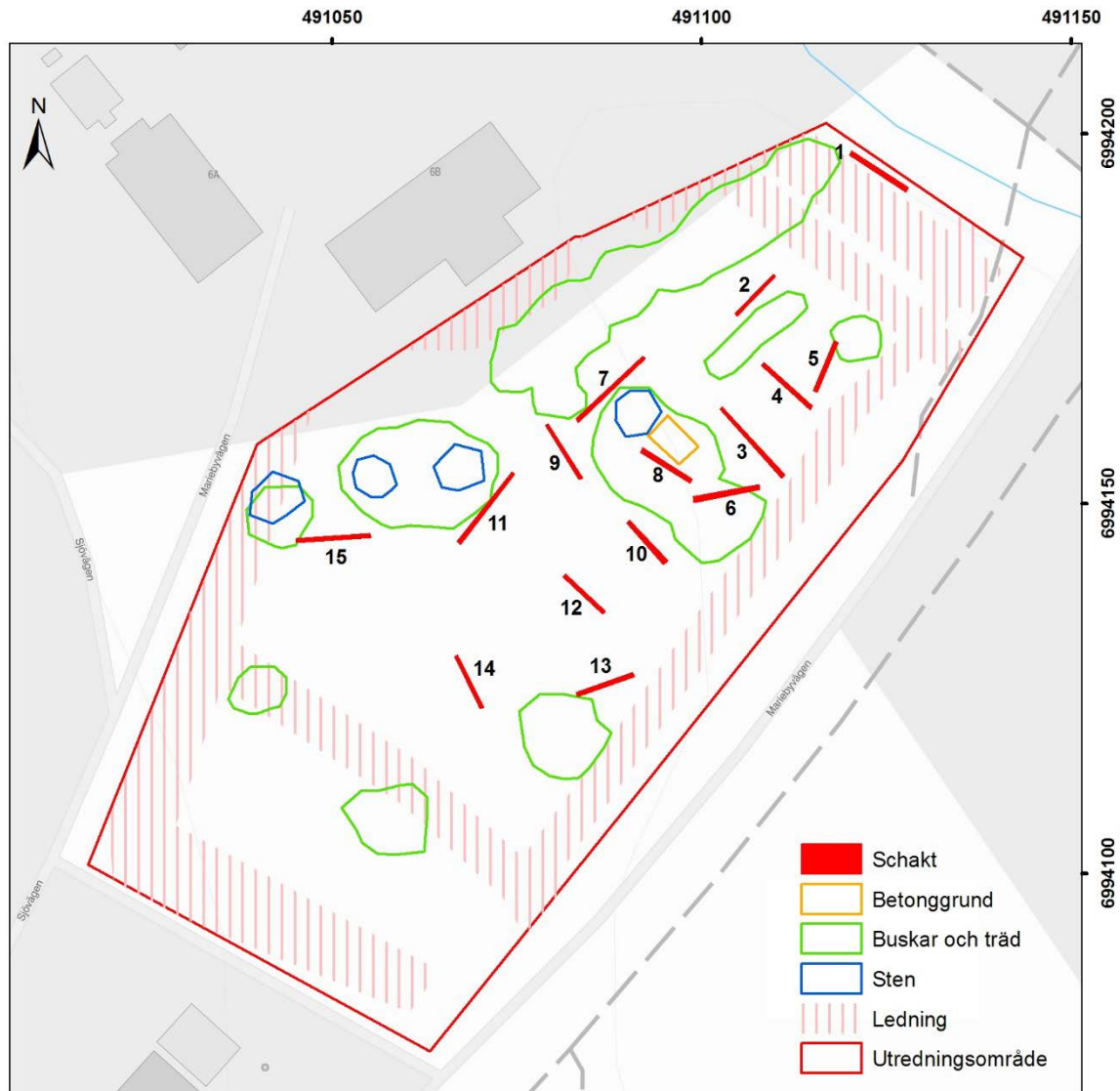
Sökschaktning

Utredningens sista moment bestod av grävning av sökschakt med maskin. 15 schakt grävdes med hjälp av en Bobcat med en 0,4 meter bred skopa (se figur 9 samt schakttabell i Bilaga 1). Schakten förlades på den norra platån där bebyggelse funnits på 1900-talet, i anslutning till stenansamlingarna, samt inom den norra halvan av det öppna gräsparti som sluttar mot söder. Inga schakt grävdes i den sydligaste delen eftersom det löper ett flertal kablar över området där. Även i utredningsområdets norra och nordvästra delar fick partier uteslutas på grund av ledningsdragningar (figur 9).

Inga bebyggelse- eller andra lämningar påträffades i något av schakten. Förutom ett fåtal sentida föremål av järn, tegel och plast samt enstaka djurben framkom endast matjord (sandig lera). Schakten grävdes ned till mellan 0,4 och 0,8 meters djup, ned till undergrunden som bestod av

lera med inslag av skiffer. Endast i det trädbuxna partiet som utgör den norra platåns kant mot söder förekom större stenar (0,2–0,4 meter stora) i matjorden. De låg dock lösa i jorden, och utgör sannolikt ett naturligt inslag i en geologiskt uppkommen terrassering.

Schaktningen i anslutning till stenansamlingarna visade att de inte utgjorde husgrunder, och sannolikt ej heller ursprungliga röjningsrösen. De har ej karaktären av väl sammanhållna och gradvist tillkomna rösen, stenarna låg löst och jordinblandningen var kraftig.

Figur 9. Schaktplan. På planen ses även områden undantagna från schaktning p.g.a. befintliga ledningar eller vegetation. Underlagskarta från Lantmäteriet (Topografiska webbkartan). Skala 1:1 000.

Diskussion och tolkning

Det råder oklarhet kring huruvida den berörda tomten har varit bebyggd under 1600-talet, även fast det finns en hussymbol på kartan från 1699. Tomten anges i kartakten vara obebodd; möjligen har där aldrig funnits någon bebyggelse i äldre tider. Den totala avsaknaden av hushållsavfall i form av keramikskärvor, glas o.dyl. talar för det sistnämnda, å andra sidan påträffades även ytterst få spår av den bebyggelse som bevisligen funnits på platsen så sent som 1969, förutom

betonggrunden. Den rimligaste tolkningen är att man har schaktat bort alla byggnadsrester och markberett i samband med rivningen av husen i början av 1970-talet. Möjligen gjordes också markingrepp i samband med uppförandet av dessa hus, som kan ha eliminerat alla spår av tidigare verksamheter på platsen.

Vad gäller stenansamlingarna har de ej tolkats vara odlingsrösen. Storskifteskartan från 1840 visar att ett flertal rösen fanns inom ytan vid den tiden, men de samstämmer ej i läge med dagens stenansamlingar. Möjligheten finns att 1800-talsrösen inte karterades med hög noggrannhetsgrad, men det förefaller sannolikt att de äldre rösena har dragits ihop till färre men större högar i sen tid då man har haft kraftfullare jordbruksredskap.

Vidare åtgärder

Eftersom ingen fornlämning kunde konstateras förekomma inom utredningsområdet rekommenderas inga vidare åtgärder före en eventuell exploatering.

Referenser

Hansson, A. & Olofsson, B. 2015. *Kulturarvsanalys för vägprojekt E14/E45 Brunflo*. Rapport – Jamtli 2015:13. ISSN 1654-2045.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-4759-2021
Jamtis diarienummer:	49-2021-F5CC
Undersökningstid:	31/8 och 13/9 2021
Personal:	Kristina Jonsson
Undersökt yta:	7 000 m ²
Läge och koordinater:	X6994145, Y491078
Koordinatsystem:	Sweref 99TM
Höjdsystem:	-
Dokumentationsmaterial:	Digitala fotografier förvaras på Jamtli
Fynd:	Inga fynd påträffades

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Storlek (m)	Djup (m)	Läge	Beskrivning
1	9×0,4	0,4	Längs trädparti söder om sluttning mot bäck	Under grästorv 0,3 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Förekomst av recent järnskrot. Därunder lera (undergrund).
2	7×0,4	0,5	I gräsplan på platå	Under grästorv 0,3–0,4 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. På undergrunden av lera ett lager skiffersten (naturlig).
3	13×0,4	0,5	I gräsplan på platå norr om trädridå	Under grästorv 0,3–0,4 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Recent järnplåt och delar av tegelpannor. Undergrund av lera.
4	8×0,4	0,5	I gräsplan på platå	Under grästorv 0,3–0,4 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Undergrund av lera.
5	6×0,4	0,5	I gräsplan på platå	Under grästorv 0,3–0,4 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Undergrund av lera.
6	9×0,4	0,6	I trädbevuxet parti längs platåns södra kant	Under grästorv myllig matjord, rikligt med rötter och stenar i storlek 0,2–0,4 m. Recent material (järnrör, gummiföremål, trärester) samt enstaka djurben. Undergrund av lera.
7	12×0,4	0,5	I gräsplan på platå	Under grästorv 0,3–0,4 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Undergrund av lera.
8	8×0,4	0,6	I trädbevuxet parti längs platåns södra kant	Under grästorv myllig matjord, enstaka stenar i storlek 0,2–0,4 m. Undergrund av lera.
9	9×0,4	0,6	I gräsplan direkt söder om platå	Under grästorv 0,5 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Undergrund av lera.
10	7×0,4	0,6	I gräsplan direkt söder om platå	Under grästorv 0,4 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. På undergrunden av lera ett lager skiffersten (naturlig). Undergrund av lera.
11	12×0,4	0,5	I kant av stensamling i trädbevuxet parti, sydsluttning	Under grästorv 0,5 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Större stenar 0,2–0,4 m i anslutning till stensamlingen i trädningen. Undergrund av lera.
12	7×0,4	0,8	I gräsplan, södra delen i sydsluttning	Under grästorv 0,6 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. En sten 1 m stor i botten av schaktet. Undergrund av lera.
13	7×0,4	0,6	I gräsplan, södra delen i sydsluttning	Under grästorv 0,5 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Undergrund av lera.
14	8×0,4	0,7	I gräsplan, södra delen i sydsluttning	Under grästorv 0,5 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Undergrund av lera.
15	10×0,4	0,6	I gräsplan, södra delen i sydsluttning	Under grästorv 0,5 m matjord bestående av sandig lera med enstaka småsten. Undergrund av lera.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2021

ISSN 1654-2045

- 2021:1 Huså herrgård. Fasadrestaurering 2020
Sara Höglund
- 2021:2 Lillhärdals kyrka. Omläggning av skiffertak, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:3 Bostadshus i Lungre. In- och utvändiga åtgärder, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:4 Lövkläppen. Byggnadsdokumentation, 2020
Lasse Wagenius, Björn Olofsson och Sara Höglund
- 2021:5 Värnamo stationsområde – kulturhistorisk utredning
Björn Olofsson och Kristina Jonsson
- 2021:6 Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Brunflo 336 (L1945:1505), gårdstomt
Anna Engman
- 2021:7 Reparation av norra takfallet på Mattmars kyrka 2018
Björn Olofsson
- 2021:8 Brunflo kyrka. Omläggning av skiffertak, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:9 Norderön. Schaktningsövervakning inom blästbrukslämning och intill gravhög
Kristina Jonsson
- 2021:10 Arkeologisk utredning i Handsjö nära fornlämning L1946:856/Rätan 125:1, boplat
Annabell Rahm
- 2021:11 Ridhus i Hackås. Arkeologisk utredning i gravhögars närhet
Kristina Jonsson
- 2021:12 Arkeologisk utredning och förundersökning i Handsjö inom
stenåldersboplatser L1946:110/Rätan 98:1
Annabell Rahm
- 2021:13 Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom
lägenhetsbebyggelse L2020:10357
Annabell Rahm
- 2021:14 Arkeologisk efterundersökning och skadedokumentation
av lämningarna Lit 2:2, Lit 56:1 och Lit 407:1
Annabell Rahm
- 2021:15 Tännaldalen. Arkeologisk utredning vid stenåldersboplatser
Kristina Jonsson
- 2021:16 En boerne (samisk förvaringsgrop) i Fjällnäs. Arkeologisk utredning
Kristina Jonsson

- 2021:17 Vid stenåldersboplatser längs Rätanssjön. Arkeologisk förundersökning inom L1946:1028 och arkeologiska utredningar etapp 2 vid L1946:643 och L2020:7832
Kristina Jonsson
- 2021:18 Kyrkås kyrka. Restaurering av lanternin och torntak, 2021
Henrik Ylikoski
- 2021:19 Jiltjaurbergets vindkraftspark. Arkeologisk utredning
Anna Engman
- 2021:20 Stenålder vid Ottsjön. Schaktningsövervakning inom en stenåldersboplatz
Kristina Jonsson
- 2021:21 Vid karolinergraven i Handöl. Schaktningsövervakning i närheten av en massgrav
Kristina Jonsson
- 2021:22 Vikens bytomt i Brunflo. Arkeologisk utredning
Kristina Jonsson